SOL HİKAYE: BİR LAMELİF

Necati Mert

Bir korsan hikâyesi. Adı: *"Bora Reis"*.

"...gür siyah bıyıklı ... derin gözlü, geniş omuzlu bir korsan, bir Türk korsanı", bu Bora Reis. Anadolulu. Kimseden korkusu yok. *"Alnı yalnız Allah'ın önünde eğilmiş"* bir, kendi de *"hakanına sarsılmaz bir hürmetle merbut* [bağlı]".

Bir gün Bora Reis ve tayfası gün batarken rastladıkları bir kadırgayı haklayıp içinde ne varsa hepsine el koyar. Alınanlar arasında bir de bir kız vardır, Venedik doju tarafından Türk sultanına armağan olarak gönderilmektedir; Bora Reis bunu öğrenir öğrenmez, *"Hakan'a giden bir armağana taarruz etmiş ve büyük bir günah işlemiş"* olmaktan üzülür, düşman reisini ve eksikleri tamamlanmış olarak da kadırgasını serbest bırakır.

Kız bırakılmaz. Geminin *"en iyi kamarasının yarısı"* kıza ayrılır; öbür yarısında da -ortadan bir bölmeyle ayrılmıştır kamara- Bora Reis kalır. Bora Reis, *"hayatında hiç kadın maceraları"* olmamış, *"bir çift güzel gözle hiç karşı karşıya gelmemiş"* biri; yanı başındaki bu Venedikli'nin derin nefeslerini duydukça göğsü bir tuhaf kabarmaya, *"tatlı bir su gibi şakırdayan sesiyle"* kulakları uyuşmaya başlar. Kız cazibelidir, kumral uzun saçlıdır, üstüne üstlük *"ılık bir baygınlıkla"* Bora Reis'e de bakmaz mı bazen, Bora Reis'in içinde bir şeyler erir gibi olur. Ne ki ciddiyet asla bozulmaz. Nedeni: *"Bora Reis, Hakan'a giden bir armağana fena bir nazarla bakmayı en büyük günah addediyordu."*

Nihayet Osmanlı donanmasına rastlanır, armağan teslim edilir. Edilir ya kızın başı eğiktir, gözleri de yaşlı. Benzer hali Bora Reis de yaşar. Tam beş yıl sonra, Preveze kutlamaları için İstanbul'a gelinmiştir; Bora Reis, *"geniş enginlere, bitmez ufuklara"* alışıktır, karada sıkılır, arkadaşlarınca mesireye götürülür. İpekli yaşmaklar, gülen dudaklar, süzülen gözler onu geçmişe götürür. Derken

"altın yaldızlı altı çifte bir fota'nın içinde gördüğü bir çift gözün altında" ezilip titrer. Gözler Venedikli'nin gözleridir. Ertesi sabah, demir alıp hırsız gibi kaçar, engine açılır Bora Reis.

Yıllar yılı unutamaz Venedikli'nin gözlerini: *"...o bir çift gözü hayalinden, rüyasından hiçbir şey silemedi. Denizde, kanda, zaferde teselli aradı, fakat bulamadı."* Barbaros'un ölümü üzerine İstanbul'a gelir, *"üstadının merkadine yüzünü sür(er)"*, dönerken kaptan-ı deryadan bir yazı alır. Harem-i hümayundan bir kadının Trablus'a sürüldüğü yazılıdır, onu alıp götürmesi bildirilir. Kadın, Venedikli'dir. Fakat yüzü peçe ile de örtülü olduğundan yüzünü gösterene kadar kadını tanıyamaz Bora Reis. Bir gece, küpeşteye dayanmış, denizin boşluklarına dalmışken *"arkasına hafif bir elin temasını hissed(er)"*, döner bakar, donup kalır. Kadın, aşkını açıklar:

> *"Bak ne kadar ihtiyarladım. Emin ol seni düşünmediğim bir gece olmadı. Altın, saray, eğlence hiçbir şey seni bana unutturamadı. Seni seviyorum. Senin rüzgârların, senin boran beni sana bağladı. Beni bırakma! Emin ol senin için ordan kovuldum, senin için... Beni bırakma... Yalnızım... Korkuyorum... Beni bırakma..."*

Bu hal karşısında Bora Reis'in yaptığı: Kadına ne cevap verir ne de bakar. *"Kendi rüzgârını, kendi fırtınasını kendi içinde patlatarak kaç(ar)."* Ama yıllar yılı da unutamaz kadını. Nihayet, bir gün, gidip görmek isteğine dayanamaz, *"Hiç olmazsa kabrini görmeliyim!"* diyerek Trablus'a gelir -kadın ölmüştür- *"hayatının ilk ve son sevgilisinin mezarında ilk ve son defa ağla(r)"*. Bir ay sonra da kendi ölü bulunur.

Bu hikâye "Allah", "din" ve "hakana bağlılık" vurgusu ile *Ömer Seyfettin*'in "Eski Kahramanlar" dizisini, dizinin de ilk hikâyesi *"Ferman"*ı fazlasıyla hatırlatıyor. *"Ferman"*da -biliyorsunuz- Tosun Bey vardır, *"henüz yirmi beş yaşında"* olmasına rağmen gelecek vaat eden çok başarılı bir kahramandır. Bir sefer sırasında, üstelik de haklı bir nedenle sadrazamı eleştirir. Eleştirisinin hoş karşılanmadığından habersizdir, Niş Beyi'ne iletsin için eline verilen fermanı alıp görev aşkıyla yola çıkar. Yolda *"terden, yağmurdan ve hareketten"* fermanın mum mührü oynar, çözülür; Tosun Bey de bunun üzerine fermanı açıp okur ki başının kesilmesi yazılıdır. Suçunun ne olduğunu kestiremez. İftiraya uğradığını düşünür, kaçmayı tasarlar; fakat *"babasının eski emektarı"* Salih Ağa'nın sözleri kulağındadır: *"Padişahın emrinden dışarı çıkma. Canını istese ver. Düşünme. Dünyada olmasa bile ahirette mükâfatını görürsün."*

Tosun Bey, bu sözlerin fehvasınca Niş'e gider, fermanı Bey'e verir. Bey çifte haberci çıkarıp Tosun Bey'in affını isteyeceğini söyler, dinletemez. Tosun Bey gibi bir yiğide kıyamayacağını söyler, yine dinletemez. Dahası, Tosun Bey'in, *"Padişahımın emrini yapmayan asileri ben keserim!"* deyip üzerine yürümesiyle de karşılaşır. Gereken, ancak bundan sonra yapılır.

Tosun Bey, fermandaki, *"devletimize vücudu muzır olan Tosun Bey"* ifadesini pek ağır bulur: *"Böyle bir itham, canını devlet uğruna nezretmiş* [adamış] *bir insan için ne acı bir tahkir* [hakaret], *ne acı bir küfürdü."* Devletse, Tosun Bey'e göre padişahtır; padişah da kutsal: *"Padişah onca pek mukaddesti. Otağ onun nazarında müteharrik* [hareket eden] *bir Kâbe idi."* Tosun Bey'in sadrazama kızışı da bundandır zaten. Ordu, müthiş bir yağmur altında ve *"sel, çamur, sis ve bora içinde"*dir; otağcılar yolu kaybetmiş, konak yerine padişahın otağı kurulamamıştır. Bu durum Tosun Bey'de dinî bir hassasiyet yaratır, atını öylece sürer sadrazam çadırına: *"Kâbesi yıkılan bir mümin tehalükü* [atılganlığı] *ile ağır ve keskin mahmuzlarını atının karnına vurdu."*

Fermana boyun eğerken de aynı kutsallık, aynı inanmışlık içindedir Tosun Bey. Öyle ki fermanı açarken bir hainlik yaptığını zanneder:

> *"Hararetten yanan elleri, sanki kendi iradesiyle inat eden başka bir vücudun azası imiş gibi, torbayı açtı. Üçe katlanmış kâğıdı çıkardı. Tosun Bey, iradesine isyan eden ellerinin cinayetinden titredi. Bir ferman açılabilir miydi? Fakat kımıldayamıyor, ellerine hükmedemiyordu. Zincire vurulmuş, hareketsiz yatarken, başkasının yaptığı cinayeti karışmadan seyreder gibi, ellerinin hıyanetine bakakaldı."*

Kaçmayı düşünür; fakat bu düşünce büyük ve ağır bir günah işlemiş gibi yakar Tosun Bey'i:

> *"...isyana hazırlanıyordu. Bu büyük ve şenî* [utanılacak] *günahı yapmış gibi kalbinde heyecan ve nedametle* [pişmanlıkla] *karışık zehirli bir sızı duydu. Canını padişaha ve devlet uğrunda vermeye ahdetmemiş miydi? O halde bu canı kimden, nereye ve niçin kaçıracaktı?"*[1]

Bana öyle geliyor ki Tosun Bey'le Bora Reis'in yerlerini değiştirsek, biri diğerinin yaptığını yine aynen yapar. Hele ferman önündeki Tosun Bey'le Venedikli önündeki Bora Reis padişah/hakan emanetine karşı öylesine günah korkusu içindeler ki adeta ikizler. Bu korkuyla devlet/padişah/hakan iradesi karşısında biri can'dan/canından oluyor, biri aşk'tan/aşkından, bunu yine de dert etmiyorlar. Hallerinden memnunlar.

Sadece ikisinin aynı kültüre ait olduğunu mu gösterir bu? Sanırım değil. Bence yazarlarını da kapsar.

"Ferman", 23 Ağustos 1917'de *"Yeni Mecmua"*da yayımlanıyor. *"Bora Reis"* tam yirmi dokuz ay sonra *"Alemdar"* gazetesinde: 29 Ocak 1920. Peki, *"Bora Reis"*in yazarı? *M.N.* Yani *Mehmet Nâzım*. Yani *Nâzım Hikmet*.[2]

---

1 Ömer Seyfettin, "Ferman", *Bütün Eserleri/Hikâyeler 2* [Haz: *Hülya Argunşah*, Dergâh, İstanbul, Kasım 1999] içinde, s.50-61.

2 Nâzım Hikmet, "Bora Reis", *Hikâyeler* [Adam, İstanbul, Onuncu basım: Nisan 2000] içinde, s.10-13.

Düzene hayranlık, iradeye teslimiyet ve kadere razılık *Nâzım Hikmet*'te *"Bora Reis"*teki gibi sürmez. Sürmez ama, *Nâzım Hikmet* en dolaysız biçimini yine *Ömer Seyfettin*'de bulacağımız bir başka aidiyete de uzak durmaz. Üstelik *"Bora Reis"*te bunun işaretleri de sözcük düzeyinde vardır: *"Türk"*, *"Anadolu"* ve *"hakan"*.

Örnek hikâye:*"Düşman"*. 1950'de, *"Bora Reis"*ten 30 yıl sonra yazılıyor. *Nâzım Hikmet* 49 yaşındadır.

Hikâye kahramanı Mehmet adında bir köy çocuğu. Öğrenci. Arkadaşları, Mehmet'i aralarında istemezler. Nedeni öğretmene şöyle anlatılır: *"O, bize oyun oynuyor, fenalık ediyor. Yurdunu sever görünüyor. Oysa ki, alçağın biri. Düşmanla birlik olmuş. Dün, köyümüze gelen, yurdun fenalığını isteyen üç adamla beraberdi. Onlara yol gösterdi, bizi de işaret ediyordu."* Mehmet, işbirlikçilikle suçlanınca gözleri dolar, arkadaşlarına bakıp *"Allahaısmarladık! Hoşça kalın, kardeşlerim."* der, öğretmeninin elini öper ve odadan çıkar.

Fakat bir hafta içinde anlaşılır ki düşmanla işbirliği yapmamıştır Mehmet, öyle görünüp onların 70'ini tuzağa düşürmüştür. Uyanan düşman, Mehmet'i bulup vursun, bulamazsa köyü kurşuna dizsin diye elebaşısını gönderir. Mehmet kahvededir, fırlar, efelenir: *"O kadar bağırma, herkesi rahatsız etme, aradığın benim. Ne yapacaksan yap, köyümden ne istiyorsun?"* Derken *"köyün yakınından tüfek ve boru sesleri"* de gelmeye başlar; elebaşı *"deli gibi ol(ur)"* tabancasını çeker, Mehmet'i vurur. Kaçmaya çalışır, çalışırken öğretmenin kurşunuyla elebaşı da vurulur. Bir saat geçmez, köye Türk askerleri de girer. Final, Kurtuluş'taki yerine ayrılmıştır Mehmet'in:

> *"Küçük şehit Mehmet, düşman değildi. (...) O, memleketin kurtuluşu için ölüme atılmıştı.*
> *Askerler ve subaylar, öğretmeni ve arkadaşları:*
> *'O, bir kahramandı, düşman değildi' diye günlerce ağladılar."*[3]

Bu hikâye, *Ömer Seyfettin*'in, ölümünden sonra, 1943'te yayımlanmış *"Bir Çocuk Aleko"* adlı hikâyesine pek benzer. *"Gelibolu'da, bir Rum fırıncının yanında"* çalışan köy çocuğu Ali, savaş nedeniyle fırın kapanınca ve köyünde de kimseyi bulamayınca aç ve açıkta kalır. Rastladığı bir Rum kafilesine kendisini Aleko diye tanıtarak katılır ve sayelerinde açlıktan kurtulur ama, vardıkları köyde, papazın milliyetçilik propagandasına uğrar. Hatta papazın önerdiği casusluk görevini de yüklenir Aleko. Yani Ali. Ancak, verilen mektubu, önce cephedeki Türk paşasına gösterip sonra İngilizlere iletir. Bu arada İngilizlerin, Türk paşa çadırının yanına bırakılmak üzere verdiği saatli bombayı da alır. Ne ki yaşadıkları onu Türk milliyetçiliğine uyandırmıştır; Ali, bombayı, daha İngiliz karargâhından çıkmadan patlatıverir.[4]

---

3 Nâzım Hikmet, "Düşman", *Hikâyeler*, s. 278-280.

4 Ömer Seyfettin, "Bir Çocuk Aleko", *Bütün Eserleri/Hikâyeler 4* [Haz: *Hülya Argunşah*, Dergâh, İstanbul, Kasım 1999] içinde, s. 310-327.

Bu iki hikâyede de önceki iki hikâyede olduğu gibi "kendinden vazgeçiş" var. Öncekilerde padişah/hakan adına vazgeçiliyor, sonrakilerde vatan/millet. 1910'lu, 20'li yıllar, kürenin ulus devletler halinde bölündüğü yıllar hâlâ. Bu yüzden bu yılların "Önce Vatan"da özetlenen bu refleks milliyetçiliği kolay anlaşılabilir. Ama 1950'de de sürmesine ne demeli? Diyeceksiniz ki: Bu milliyetçilik antiemperyalizmden beslenen bir milliyetçilik. Mesele de burada işte.

Ömer Seyfettin'in antiemperyalistliğinden şüphemiz yok sanırım. *"Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?"*, *"Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?"* hikâyeleri başta olmak üzere "Yeni Kahramanlar" dizisinden hikâyeler (*Kaç Yerinden*, *Müjde*, *Çanakkale'den Sonra*) ve tabii *"Bir Çocuk Aleko"* ve özellikle 1912-17 arasında yazdığı kimi şiir (*Güneş*, *Koşma I*) ve düz yazıları (*Türklük Mefkûresi*, *Yarınki Turan Devleti*, *Millî Tecrübelerimizden Çıkarılmış Amelî Siyaset*) bunun kanıtı. Ama o ölçüde de sola/sosyalizme düşman *Ömer Seyfettin*. *"Bomba"*da Boris üzerinden yapılan eleştiri hatırlarda olmalı. Boris'in karısı Magda'ya, komitacıların şu sözleri de ilginç: *"Yanaklarından meze alacağım. Sen sosyalist değil misin? Sosyalistler her şeyde iştirak* [ortaklık] *isterler. Ben de senin yanaklarına Boris'le müşterekim* [ortağım]*!"* Magda'nın şu dedikleri de öyle: *"(Sosyalistlerin) hayali hep hayal kalacak!"* Keza *"Koleksiyon"*daki ve *"Beyaz Lale"*deki ilgili satırlar da bu eleştirinin tesadüfi olmadığını gösterir. Dahası *"Tuhaf Bir Zulüm"*de bu iki ideolojinin birleşemeyeceğini de hissettirir. Şöyle: Anlatıcı, *"gençliğinde İstanbul'da okumuş"* bir *"eski diplomat"*la tanışır. Tanıştıran, sosyalistliğiyle ünlü bir Bulgar: Koştanof. Diplomat, anlatıcıya sorar: *"Yoksa sen de mi sosyalistsin?"* Koştanof atılır: *"O nasyonalist!"* Bu imkânsızlık, *"Ashâb-ı Kehfimiz"*de Almanlar üzerinden bir daha söylenir: *"Almanya'da her şey millîdir. Hatta sosyalizm bile... Böyle bir muhitte 'hüküm'ler de millî olarak verilir."*[5] Bu cümlede, *Ömer Seyfettin*'in Almanlara gıpta edişi de var tabii. Ama birleşmenin mümkün olduğunu/olacağını mı gösterir bu? Ya da şöyle: Bu birleşme sosyalizmi ne kadar yerinde tutar?

Tarih tanıktır, Alman nasyonal sosyalizmi ve İtalyan faşizmi sadece milliyetçi değil, fazladan antikapitalist hareketlerdi başlangıçta. *Ahmet İnsel*'den okuyalım:

> *"Seçmen tabanlarının önemli bir bölümü daha önce komünist ve sosyal demokrat partilere oy veren kişilerden oluşuyordu. Bu siyasal hareketlerin sol tahayyülden farkı, benimsedikleri ideal toplum düzeninde yatıyordu. Organik ilişkilerin egemen olduğu, korporatist, son derece hiyerarşik, modern öncesi dönemi mitoslaştıran, kişiler yerine organik insan topluluklarına hitap eden bir siyasal ufkun ürünüydüler. Anti-kapitalist olmalarına rağmen, bu anlamda, solla taban tabana zıttılar."*[6]

5 Ömer Seyfettin, "Ashâb-ı Kehfimiz", *Bütün Eserleri/Hikâyeler 3* [Haz: *Hülya Argunşah*, Dergâh, İstanbul, Kasım 1999] içinde, s.85.

6 Ahmet İnsel, *Solu Yeniden Tanımlamak*, Birikim, İstanbul, 2000, s.22.

Peki, nedir sol? Sözgelimi antiemperyalist, antikolonyalist, antifaşist veya antikapitalist olmak, solda olmak için yeterli midir? Yine *Ahmet İnsel*:

> *"...bu özellikler solun da içinde yer alabileceği siyasal tavırlardır, ama solu özel olarak tanımlamaya yetmezler. Soldan çok daha geniş ve kapsayıcı olan bir siyasal platforma hitap ederler. Bu nedenle, örneğin anti-faşist olmak sol olmak için gerekli(dir) ama yeterli değildir. Bir liberal, hatta tutarlı bir muhafazakâr da yılmaz bir anti-faşist mücadeleci olabilir. Milliyetçi bir muhafazakâr anti-emperyalizm şampiyonu olabilir."*[7]

Sol, tanımını yapamadığı, ayrıca, indirgemeci bir tutumla kendini antiemperyalizme eşitlediği için, sonradan anlaşılacak yanlışlara sürüklendi. Bunlar, sanırım *Adnan Menderes*'te özetlenebilir. *Menderes*'le, örneğin, egemenliğin aydından halka el değiştirdiğini göremedi sol. Gerçi el değiştirme tam değil, kısmendir; ama *"bir sürecin başlangıcıdır"* da. Yorum, *Kemal Tahir*'in:

> *"...halkın, aydını sırtında taşımaktan kurtulduğu 1950 yılı, bir sürecin düğüm noktası, yeni bir sürecin başlangıcıdır, bence. Aydın egemenliği zedelenmiştir! Biçimsel Batıcılık zedelenmiştir! Eğitim arttıkça geniş halk kitlelerinin bilinçlenmesi ihtimali çoğalmıştır. Benim gözümde bu, yeni bir halk sürecinin başlangıcı olarak değerlenir."*[8]

Menderes'in, Batı'yla içli dışlılığı karşısında, ilginçtir, CHP döneminin içe kapanmacılığını yine CHP'yle birlikte sürdürür sol. Devletçiliği yüceltir. Bürokrasiye yandaş olur. Bu kadarla kalmaz, *Menderes*'e küfreder, onu vatan satıcılıkla suçlar, giderek darbe davetiyesi çıkaranlar arasında da yer alır. Örnekse, yine *Nâzım*'dan. 1959'daki bir şiirinden:

> *Kuvayi Milliye kanı damarda,*
> *asker ocağının şanı damarda,*
> *bekler bizi yüz bin yiğit dağlarda.*
> *Gel dağa çıkalım İzmirli teğmen.*[9]

Oysa 27 Mayıs -yine *Kemal Tahir*'in değerlendirmesiyle- *"taa Osmanlıdan beri sürüp gelen Aydın egemenliğinin yeni baştan kurulmak istenmesidir"*.[10] Yani İttihatçı elitizm. Lakin sol bunun farkına varmaz. O kadar ki 27 Mayıs'ı radyolardan duyuran, *Albay Alparslan Türkeş* olduğu halde 27 Mayıs'a alkış tutar. Al-

7 Ahmet İnsel, a.g.e. s.21.
8 İsmet Bozdağ, *Kemal Tahir'in Sohbetleri*, Bilgi, Ankara, Eylül 1980, s.26.
9 Nâzım Hikmet, "İzmirli Teğmen", *Son Şiirleri (1959-1963)* [Yapı Kredi, İstanbul, Ocak 2002] içinde, s.10.
10 İsmet Bozdağ, a.g.e. s.26.

kışı, yoksa farkına varmazlıktan değil de solculuğumuzun Kemalizm'le sınırlı olmasından mıdır? Meşhur 159. madde ile Millî Güvenlik Kurulu 27 Mayıs'ın hediyesidir, ona rağmen tutumu değişmez solun. *Orhan Kemal*'in 27 Mayıs ve Millî Birlikçiler için söyledikleri hayret vericidir: *"Bu yaşıma kadar ben, hiçbir otoriteye böylesine gönül vermemiştim. Sağ olsunlar!"*[11]

Kemalizm'i açalım istiyorum. Söz, *Selçuk Akşin Somel*'in:

> *"...Kemalist toplum mühendisliğinin ana hedeflerinden birisi, Türkiye toplumunu geleneksel kültüründen ve geçmiş tarihinden koparark, özellikle dinsel kimliğinden yalıtılmış yepyeni toplumsal ve siyasal kimlik ihdas etmek olmuştur."*[12]

İyi de geçmişte yapılanların sırf geçmişte yapıldıkları için kötü olduğu fikri solun tarih bilincine aykırı değil midir? Öyleyse ne yapmalı sol? *"...kendini, geçmişin bilinçli mirasçısı ve geleceğin sorumlu koruyucusu olarak tanımlamalıdır."*[13]

İşte bunu yapmaz 27 Mayıs solculuğu. Cumhuriyet'in projeksiyonunu aynen benimser. Nedir o projeksiyon?

> *"(Cumhuriyetçi ideolojinin yaratılması sürecinde) eski dinsel kimlik sembolleri birer birer kaldırılıp Batılı sembollerle yer değiştirmiştir. Harf inkılabı ile bir yandan sembolik boyutta İslâm dünyasının temel kültür unsuru olan Arap harfleri yerini Batı Avrupa kültürünün temel sembollerinden biri olan Latin harflerine bırakmış, ancak bunun daha da ötesinde Latin alfabesi öğrenerek yetişecek kuşakların 1928 öncesi Osmanlı-Türk kültür kaynaklarından etkin biçimde koparılması arzulanmıştır."*[14]

Bunun günlük hayatta en bol rastlananı Öz Türkçecilik. Fakat, teslim ederim, önceki yüzyılda veya 20. yüzyılın başlarında doğmuşların böyle yanlış dilcilikleri yok. *Hüseyin Rahmi*'nin yok örneğin. *Memduh Şevket*'in yok. *Refik Halit*'in, *Yakup Kadri*'nin, *Reşat Nuri*'nin, *Nâzım Hikmet*'in... yok. *Sait Faik*'in yok. *Orhan Kemal*'in yok. Hele *Orhan Kemal*! 27 Mayıs'ı alkışlamasına rağmen öyle sözcükler kullanır ki her biri 159'luktur adeta: lahavle, estağfurullah, sünnet-i şerif, takke, tespih, ahlak, neuzübillah, rahmetlik, iman, namahrem, kalubela, Huda, ramazan, Rabbi'l-âlemin, sahur, iftar, Deccal, fatiha, selamünaleyküm, besmele, takdir-i ilahi, namus, ruz-i mahşer, caiz, salavat, melaike, vebal...[15]

---

11 Fikret Otyam, *Arkadaşım Orhan Kemal ve Mektupları*, İstanbul, 1975, s. 207.

12 Selçuk Akşin Somel, "'Gericilik', 'İlericilik' ve Aydınlar", *Doğu Batı*, Mayıs-Haziran-Temmuz 1998, S.3, s.47.

13 Ahmet İnsel, a.g.e. s.23.

14 Selçuk Akşin Somel, a.g.m. s.47.

15 Necati Mert, "Orhan Kemal'in Hikâyelerinde 'Sakıncalı' Sözcükler", *Edebiyat Güncesi*, Temmuz-Ağustos 2000, S.17. s.52-57; *Bilgi*, 2001/1, S.4, s.37-44.

Hepsi de *Ömer Seyfettin* gibi *"ateş'in od'dan, keder'in kaygu'dan, Allah'ın Çalap'tan daha Türkçe olduğun(a)"* inanmış yazarlardır.[16]

Öz Türkçeciliğin bir fundamentalizm gibi ortalığı yeniden sarışı 27 Mayıs'tan sonradır. Yeniden sarışı deyişim şundan: Öz Türkçeciliğin geçmişinde Jön Türk döneminden bildiğimiz Tasfiyecilik vardır çünkü. Tasfiyeciler, dili yalnız Arapça ve Farsça'nın kurallarından değil sözcüklerinden de temizlemek, yerlerine Türkçelerini, gerekirse Doğu Türkçesinden alıp koymak peşindeler.[17] Türk Derneği'nin üyeleri bunlar. Dernek'se 1905 Rus Devriminden sonra yürüttüğü mücadelenin sonuçsuzluğu karşısında İstanbul'a göçen *Yusuf Akçura* tarafından 1909'da (?) kurulmuş. Amacı İmparatorluk içindeki ve dışındaki Türkleri bir araya getirmek. Yani, Pantürkist.[18] Yolları Servet-i Fünun Fesahatçılarının yolları kadar çıkmaz bir yol. Fesahatçılar, Batı taklitçisidir; Tasfiyeciler geçmiş veya uzak Türkçeye uzanmakta. Yani her ikisinde de sözcükler, kolektif hafızada yaşamayan sözcükler. *Ömer Seyfettin* bunun farkında. *Ali Canip*'e yazdığı 28 Ocak 1911 tarihli mektubunda şöyle der: *"...hakikate muhtaç Türkleri Asya'nın karanlıklarına götürmeye çalışmayacağım."*[19] Bunu *"Yeni Lisan"*da daha açık yazar:

> *"Dernek'in arkasına takılıp ... bundan bir düzine asır evvelki günleri yaşayan kavimdaşlarımızın yanına mı gidelim? Bu bir intihardır."*[20]

Ömer Seyfettin'e rağmen -üstelik o sıralar *Stalin*'in *"Marksizm ve Dil"*i de yayımlanmıştır[21]- köken Türkçeciliğinin peşinden gider 27 Mayıs solculuğu. Referansı *Nurullah Ataç*'tır, örgütü de TDK. Onların diliyle: Şimdiki değil. 12 Eylül'den, 1980'den önceki TDK. Sözcük milliyetçiliğine dayanan bu dil, konuşma dilinden/halk dilinden nasipsiz bir dil. Hatta dil değil iki yüz üç yüz sözcüklü bir sınıf jargonu. Ama ne gam! Yolun doğruluğuna öyle inanılmıştır ki edebiyatı gözaltında tutan gayr-ı resmî bir Kurul var gibidir, eğri yürüyen uyarılır, olmazsa aforoz ediliverir. Bu Dil Güvenlik Kurulunun sayın bayanları, bayları maalesef işbaşındadır hâlâ. Kafalarını giderek dil ve imlâ yanlışlarına takmışlarsa da, hatta kimi zeminlerde, düşüncelerinden fedakârlık edip makul olmaya çalışsalar da dil milliyetçiliklerini bünyelerinden tam atabilmiş değiller.

16 Ömer Seyfettin, "Güzel Türkçe", *Bütün Eserleri/Makaleler 1* [Haz: *Hülya Argunşah*, Dergâh, İstanbul, Ocak 2001] içinde, s.236.

17 Zeynep Korkmaz, "Ömer Seyfettin ve 'Yeni Lisan'", *Millî Kültür*, Haziran 1980, cilt:2, sayı:1, s.6.

18 *Masami Arai, Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, Çev: *Tansel Demirel*, İletişim, İstanbul, ikinci baskı:2000, s.23-24.

19 Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri/Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar* [Haz: *Hülya Argunşah*], Dergâh, İstanbul, Mart 2000, s.329.

20 Ömer Seyfettin, "Yeni Lisan", *Bütün Eserleri/Makaleler 1* [Haz: *Hülya Argunşah*, Dergâh, İstanbul, Ocak 2001] içinde, s.106.

21 Stalin, *Marksizm ve Dil*, Çev: *Adil Onural*, Sosyal, İstanbul, 1967.

Yaptıklarını bir de solculuk sanmazlar mı! İçlerinden bir hanımın, 1998'de, Alfabe'nin kabulünün 70. yılı nedeniyle düzenlenmiş bir panelde, söylediklerim için *"tutucu bir dil görüşü"* demesini, kendi adımdan çok kendi adları için talihsiz ifade sayarım bugün de.[22]

Siyasi, iktisadî hayatımızda 1908'den, özellikle de 1912'den sonra gelişen bir akım var. Terminolojideki karşılığı: Solidarizm. Temeli de korporatizm (meslekçilik). Toplumsal çöküntü ve uluslaşma sürecinde "millî iktisat" arayışıyla gündeme geliyor. Küçük üreticiliğe yönelik. Ahlakî bir geleneğe dayanmakta. Amacı da memuru, esnafı, köylüyü bir dayanışma içinde tutmak.[23] Başı çeken, *Ziya Gökalp* tabii. Beslendiği iki kaynaktan biri loncalar; öteki de *Durkheim*.[24]

"Gayet Büyük Bir Adam", *"Şîmeler"*, *"Boykotaj Düşmanı"*, *"Çanakkale'den Sonra"*, *"Diyet"*, *"Muhteri"*... bu "Millî İktisat" politikasıyla yazılmış hikâyelerden bazıları. *Ömer Seyfettin*'i *Memduh Şevket* izler. Akla ilk gelen hikâyeleri: *"İhtiyar Çilingir"* ve *"Gödeli Mehmet"*. Bayrağı *Sait Faik* alır; fakat çıplak politikadan iyice uzaktır, küçük esnafı ve zanaatkârı öyle anlatır: *"Kalorifer ve Bahar"*, *"Mavnalar"*, *"Hallaç"*, *"Karanfiller ve Domates Suyu"*, *"Kış Akşamı, Maşa ve Sandalye"*, *"Kestaneci Dostum"*, *"Karidesçinin Evi"*, *"Gün Ola Harman Ola"*, *"Dülger Balığının Ölümü"*... Bu çizgi küçük insana evrilir *Orhan Kemal*'de, *Oktay Akbal*'da ve günümüze de -80'lere kadar mı desek acaba- o insanlarla gelir.

Gelir de o insanlar kimlik olarak aslında dinsel ve feodal yapılar içinde rastlanan bir kimliği taşırlar. Yani Cumhuriyet'in *"imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitle"* hayalinin gönüllüleri. Tam manasıyla cemaatçiler. Güncel dille söylersek farklılıklara tahammülsüzler. *Gökalp*'ın, *Durkheim*'ın evlatları onlar.

Taha Parla bakınız ne diyor:

> *"Bir toplum ve ekonomi modeli olarak korporatizm, toplumu, birbirine ... bağımlı ve ... birbirini tamamlayan parçalardan oluşan organik ve ... uyumlu bir bütün olarak görür. ...toplumun molekülleri de, meslek grupları ve bunların örgütleri, yani korporasyonlardır."*[25]

Korporatizmin siyasi yelpazedeki yerine gelince: Yine *Taha Parla*'ya göre, korporatizm, liberalizmde anarşik bir eğilim olduğunu söylerken Marksizm'e yaklaşır, fakat sınıfların yerine meslek örgütlerini koymakla da Marksizm'den uzaklaşır.[26] Bu yüzden *"anti-liberaldir, ama anti-kapitalist değil"*.[27] Peki, bi-

22 Yazdıklarımdan o panelde neler söylemiş olabileceğim çıkarılabilse de konuşmanın tam metni için yine de bakınız: Necati Mert, "Dil ve Dilimiz", *Bilgi*, 1999/1, S.1, s.111-114.

23 Zafer Toprak, "Türkiye'de Korporatizmin Doğuşu", *Toplum ve Bilim*, Kış 1980, sayı:12, s.41.

24 Zafer Toprak, a.g.m. s.42.

25 Taha Parla, *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm*, İletişim, 1989, s.54.

26 Taha Parla, a.g.e. s.54.

27 Taha Parla, a.g.e. s.19.

rey'in yeri? Birey, Devlet içinde eritilmiş, bireylerin meslek örgütleri de Devlet'in resmi organları gibi resmileştirilmiş olabilir. Bu, faşist korporatizm. Bir de şöylesi var: Örgütler, birey'le Devlet arasında tampon rolü yüklenebilir. Bu da, solidarist (dayanışmacı) korporatizm.[28]

Belki şöyle diyeceksiniz: *Ömer Seyfettin*'in demircisi, *Memduh Şevket*'in mavnacısı, *Sait Faik*'in kestanecisi, *Orhan Kemal*'in küçük, *Oktay Akbal*'ın avare insanları birbirlerinin tıpatıpı değiller ki. Değiller tabii. Ama temelde fark yok. Yine *Taha Parla*'ya referansla:

> *"...yalnızca ilk CHP'nin Kemalizm'inin değil, İkinci Cumhuriyet'teki (1960-1980'ler) Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve türevlerinin solidarizminin, silahlı kuvvetlerin Kemalizm'inin ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin nasyonal sosyalist faşizminin de hep Gökalp'ın korporatizminin çeşitlemeleri olduğunu ileri sürmüş oluyorum. (...) Tümü de anti-Marksist, anti-sosyalist ve anti-liberaldir, ama anti-kapitalist değildirler."*[29]

Haddimi aşmayım. Bu insanlara, büyüyen kapitalizm karşısında hep kaybeden oldukları için öyle sevecen ve merhametli bakılıyor olabilir. Sevgi, merhamet, arkalamak veya hak vermek negatif duygular ve tavırlar mı? İlk bakışta değil. Ama *Ahmet İnsel*'e kulak verirsek böylesine sözcülük galiba sol popülizm.

Peki ne yapmalı? *Ahmet İnsel* diyor ki: *"Özgürlükçü sol içinse, içinde bulunduğumuz toplumda yürütülmesi gereken esas mücadele, donanımsız konumda olanların donanımlarının güçlendirilmesidir."*[30] Sol lakin *"iktisadî büyümeyi ve refah seviyesinin artmasını"* da reddetmez. Yani, sol, *"Amişler, Quaker'lar gibi Protestan mezheplerine veya Hassidimler gibi Yahudi mezheplerine özgü bir iktisadî/toplumsal muhafazakârlığı yüceltmez"*. Kalkınma, sol'a göre, *"ne lanetlenecek ne de tapılıp ona teslim olunacak bir güçtür"*. Ne yapar sol? *"...iktisadı olduğu gibi, kalkınma sorunsalını da, teknik merkezli değil, insan merkezli düşünür"*.[31]

Edebiyatımızda bunlar yapılmadı demiyorum. İstisnalar var şüphesiz. Ama *Kemal Tahir*'in, komünistlikten 16 yıl ceza giydiğinde bile Marksizm'i doğru dürüst bilmediğini itiraf edişi var bir de. Şöyle de diyor: *"...biz o yıllarda komünisttik (!) ama, Atatürkçü idik de! Atatürk devrimlerinin bekçiliğini kimseye kaptırmazdık."* Hele, sevdiği bir arkadaşıyla Aksaray yangın yerinde bir kapışmaları vardır -sebep, arkadaşı, *Atatürk*'ün Partisi'ni bırakıp karşısında kurulan Serbest Fırka'ya girmiştir- tam bir komedi.[32]

28 Taha Parla, a.g.e. s.57.
29 Taha Parla, a.g.e. s.19.
30 Ahmet İnsel, a.g.e. s.42.
31 Ahmet İnsel, a.g.e. s.23-24.
32 İsmet Bozdağ, a.g.e. s.87-88.

Bu iki başlılık, lameliflik *Murat Belge*'nin Batı'ya karşı geleneksel tutukluğun iyice kabardığı şu günlerde sorduğu o kan ağlatan soruyu da hatırlatıyor bir yandan:

> *"Aslında ... 70'lerde oluşan Türkiye sol hareketi de fiilen Üçüncü Dünyacı bir antiemperyalizmden başka bir şey savunmuyordu. Onun için ... 12 Mart'tan bu yana 'solcu' olarak idam edilenlerin niçin idam edildiğini de sormak gerekiyor."*[33]

Vebali boyunlarına!

33 Murat Belge, *"Avrasya"*, *Radikal*, 12 Mart 2002.